

kom under den mundtlige Doktordisputats — er et Bevis paa, at Bogen sætter mange Tanker i Bevægelse. Forfatteren er ikke bange for at give sig i Kast med betydningsfulde Problemer, og selv om hans Løsning af dem ikke altid tilfredsstiller fuldt ud, yder han dog betydelige Bidrag til Forstaaelsen. Der er al Anledning til at spaa ham en Fremtid som nationaløkonomisk Forfatter.

E. Meyer.

Gustav Bang. Kapitalismens Gennembrud. København 1902. Gyldendalske Boghandels Forlag. (351 Sider).

Det er Dr. Bangs Agt at skrive Kapitalismens Drama. Den foreliggende Bog, der behandler Kapitalismens Gennembrud, giver kun Dramaets første Akt. De to følgende Akter, Kapitalismens Verdensherredømme og dens begyndende Opløsning, skal behandles i to senere selvstændige Fremstillinger.

Det er et stort og fortjenstfuldt Maal, Dr. Bang har sat sig, og som Historiker og habil Stilist medfører han adskillige Betingelser for at løse sin Opgave, at give den store Læseverden en almenfattelig Fremstilling af Samfundsudviklingens Gang. At Forf. er Socialist, gør ham ingenlunde uegnet til Opgavens Løsning. Det skærper hans Blik for Udviklingens tragiske Sider og sikrer ham i hvert Fald ganske mod at blive blændet af den Æventyrglorie, hvormed Traditionen har omgivet Frikonkurrencen paa den klassiske engelske Jordbund.

Thi om England er Talen i den foreliggende første Del af Bangs Værk. Skildringen af Haandværket og Lavsvæsenet gives vel — som naturligt er — nærmest paa tysk og dansk Grund, men med Hus- og Fabriksindustriens Opkomst forlægges Scenen til England, og Bogen bliver saaledes faktisk en Bog om Englands sociale Udvikling til op mod forrige Aarhundredes Midte.

Kapitalismen er en af de socialistiske Udtryksmaader, som begynder at vinde Hævd, og det er ogsaa et godt og rammende Udtryk. Det er dog — navnlig af Hensyn til den Læseverden, Bogen henvender sig til — at beklage, at Forf. ikke giver en præcis Definition af dette Udtryk. Han bestemmer det kun ad indirekte

kom under den mundtlige Doktordisputats — er et Bevis paa, at Bogen sætter mange Tanker i Bevægelse. Forfatteren er ikke bange for at give sig i Kast med betydningsfulde Problemer, og selv om hans Løsning af dem ikke altid tilfredsstiller fuldt ud, yder han dog betydelige Bidrag til Forstaaelsen. Der er al Anledning til at spaa ham en Fremtid som nationaløkonomisk Forfatter.

E. Meyer.

Gustav Bang. Kapitalismens Gennembrud. København 1902. Gyldendalske Boghandels Forlag. (351 Sider).

Det er Dr. Bangs Agt at skrive Kapitalismens Drama. Den foreliggende Bog, der behandler Kapitalismens Gennembrud, giver kun Dramaets første Akt. De to følgende Akter, Kapitalismens Verdensherredømme og dens begyndende Opløsning, skal behandles i to senere selvstændige Fremstillinger.

Det er et stort og fortjenstfuldt Maal, Dr. Bang har sat sig, og som Historiker og habil Stilist medfører han adskillige Betingelser for at løse sin Opgave, at give den store Læseverden en almenfattelig Fremstilling af Samfundsudviklingens Gang. At Forf. er Socialist, gør ham ingenlunde uegnet til Opgavens Løsning. Det skærper hans Blik for Udviklingens tragiske Sider og sikrer ham i hvert Fald ganske mod at blive blændet af den Æventyrglorie, hvormed Traditionen har omgivet Frikonkurrencen paa den klassiske engelske Jordbund.

Thi om England er Talen i den foreliggende første Del af Bangs Værk. Skildringen af Haandværket og Lavsvæsenet gives vel — som naturligt er — nærmest paa tysk og dansk Grund, men med Hus- og Fabriksindustriens Opkomst forlægges Scenen til England, og Bogen bliver saaledes faktisk en Bog om Englands sociale Udvikling til op mod forrige Aarhundredes Midte.

Kapitalismen er en af de socialistiske Udtryksmaader, som begynder at vinde Hævd, og det er ogsaa et godt og rammende Udtryk. Det er dog — navnlig af Hensyn til den Læseverden, Bogen henvender sig til — at beklage, at Forf. ikke giver en præcis Definition af dette Udtryk. Han bestemmer det kun ad indirekte

Vej, idet han udvikler det haandværksmæssige Princip i Modsætning til det kapitalistiske, og selv her synes han at ramme noget ved Siden af, naar han stiller den Rolle, som den faglige Dygtighed spillede under Haandværket, i Spidsen som det dominerende Element i det saakaldte haandværksmæssige Princip. Var det ikke snarere saa, at den traditionsbundne Tænkemaade hos Datidens Mennesker Haand i Haand med Markedets snævre Horisont stillede sædvansmæssige Grænser for selve det menneskelige Behov, saaledes at Erhvervsvirksomhedens Formaal kun var det beskedne, at opretholde Producenternes (Mestres og Svendes) sædvansmæssige Lefefod, og at Rigdomserhvervelse ud over dette Maal ikke ansaas for ganske legitimt. Det er klart, at Varernes tekniske Fuldkommengørelse og derfor ogsaa Producenternes faglige Dygtighed kommer til at spille en ganske særlig Rolle under disse Forhold, men det bliver dog kun et sekundært Element. Kapitalismen betegner da Handelsaandens, det ubundne Rigdomsbegærs Gennembrud, efter at alle Skranker er faldne for det menneskelige Behov; det er Menneskaandens Frigørelse paa det økonomiske Omraade. Erhvervsvirksomhedens Formaal er nu ikke mere at tilfredsstille et begrænset Behov, men at samle Rigdom uden Grænser, og denne Rigdomserhvervelse kan kun maales med sin egen Alen som Procentdele af den anvendte Kapital. Vor Tids Arbejderbevægelse, der jo ingeniunde bæres oppe af fysisk Nød, kan for en stor Del forklares ved, at hin psykologiske Proces nu ogsaa har naaet de nedre Samfundslag, har sprængt Skrankerne for Arbejderklassens Behov og saaledes skabt en Kamp mellem de to Parter, der ere lodtagne i Produktionen, og som begge med ubegrænset Rigdomstørst skal dele et begrænset Udbytte.

Psykologiske — om man vil ideelle — Elementer spille saaledes med ind i Udviklingen i Vekselvirkning med de materielle. Den historiske Materialisme, som Bang opstiller som Dogme i sine Indledningsord, og som han gennemfører konsekvent hele Fremstillingen igennem, er vel fortrinlig egnet til at forklare Udviklingens sekundære Led, men glipper netop paa de Punkter, hvor de største Skel sættes.

Som naturligt er, tager Dr. Bang overvejende historisk paa sit Æmne. Han fremdrager en Række

historiske Fakta — lige fra epokegørende Begivenheder til karakteristiske Smaatræk — og søger derigennem at skabe et Anskuelsesbillede af det paagældende sociale og industrielle Udviklingsstadium. Denne Vej er i høj Grad anbefalelsesværdig for en populær Fremstilling og giver tillige den faguddannede Læser en Vrimmel af interessante og nyttige Detailoplysninger, men den rummer samtidig den — netop for en populær Fremstilling mislige — Fare, at den røde Traad i Udviklingen let fortaber sig i Vrimmelen af Enkeltheder. Denne Fare kunde Forf. have undgaaet, hvis han havde gjort de vekslende retlige Former, hvori de vekslende Bedriftsformer og det vekslende Forhold mellem Arbejdsgiver og Arbejder krystalliserer sig, til Skelet for sin Fremstilling. Nu har disse Udviklingens faste Punkter faaet en altfor lidet fremtrædende Plads i Fremstillingen til Skade for Helhedens Overskuelighed.

Det er vel saa, at de to første Kapitler, der behandle Haandværket og Husindustrien, er overordentlig vel afstemte, med Liv og Fart over Fremstillingen, saaledes at det rige historiske Billedstof, som rulles op, tegner Udviklingens store Løb klart og fast for Læserens Øje. Men det følgende Kapitel, der vies det industrielle Gennembrud, er i Virkeligheden en Monografi om Bomuldsindustrien, og derefter gennemgaaes Industrigren for Industrigren, for at paavise den fælles Udvikling i hver enkelt af dem. Disse Detailundersøgelser røbe et overordentlig flittigt Studium og er ogsaa i og for sig af stor socialhistorisk Interesse, men Forf. maa erindre, at han arbejder paa et gennempløjet Territorium, hvor der næppe er nye videnskabelige Resultater at vinde, og at et Par brede Penselstrøg med den fornødne historiske Illustration sikkert havde været mere egnet til at holde det store Publikums Interesse fangen. Knaphed og Klarhed i Stof som i Form er og bliver den første Fordring, der stilles til en videnskabelig Fremstilling i de Kredse, som Forf. har appelleret til ved at lade sin Bog udkomme i Subskriptionsform.

Har Detailhistorikeren saaledes bredet sig vel meget i de nys berørte Dele af Fremstillingen, synes Socialisten at være løbet noget af med Forf. i Bogens sidste Halvdel, der skildrer Fabriksindustriens Indvirkning paa de engelske Arbejderes Kaar.

Gennem et Utal af oplysende og interessante Enkeltheder beskrives her Arbejderklassens elendige Stilling, de voksne Mænds Fortrængen af det billige Kvinde- og Børnearbejde, Hjemmets Opløsning og de skrækkelige Beboelsesforhold i Fabrikbyerne. Men skønt alle de fremførte Fakta sikkert har fuld historisk Hjemmel, bliver det Totalindtryk, der fremkaldes, dog noget skævt.

Forf. siger i Slutningsbemærkningerne til næstsidste Kapitel: »Og for den Del af Kapitalisterne, som saa ud over det allernærmeste, var det ikke blot en Mulighed, men ogsaa en Nødvendighed, at begynde Arbejdet for en Højnelse af Arbejderklassens Stilling. Det var Rovdrift, der havde været drevet med den Dens legemlige og aandelige Vantrivsel var øjensynlig. Den stod i Fare for at udarte i en saadan Grad, at den ikke længere kunde tilfredsstille de Krav, den kapitalistiske Industri stillede til den«. Her er netop de Elementer antydede, som skulde drive Udviklingen videre fremad og udfri Arbejderne af deres Elendighed, men i Dr. Bangs Fremstilling bliver det ved denne lejlighedsvise Bemærkning. Konflikten mellem de private Driftsherrers Rovdriftstendenser og Industriens almene Tarv, hvilken Konflikt var Islættet i Udviklingens Væv og burde fylde den ene Halvdel af Fremstillingen, faar slet ingen Plads i Bogens Økonomi. Den naturnødvendige Udvikling henimod en mere rationel Udnyttelse af Arbejdskraften staar i nøje Sammenhæng med de stigende Krav, som den fremadskridende Teknik stillede til Arbejdernes Præstationsævne, men dette Punkt har Forf. ganske lukket Øjet for. Han har én Gang erklæret, at »jo mindre intelligent og forstaaende en Arbejder var, des højere kvalificeret var paa de fleste Pladser hans Arbejdskraft« (pag. 182), og han fastholder dette Standpunkt hele Bogen igennem, skønt det sikkert kun er rigtigt under den første Fabriksindustri primitive Maskineri, men ikke under den mere fremskredne Teknik i 40'ernes Midte — en teknisk Udvikling, der maales ved Afstanden mellem den første waterframe og den med selfactors virkende, af Dampkraft drevne Dobbelt-Mule med 600 Tene, som var Normen i Oldhams Fabriker ved Midten af 40'erne, og som ved de Fordringer, den stillede til de betjenende Arbejders Præstationsævne, paa det nævnte

Tidspunkt havde tvunget Ugelønnen for Spindere fra den rene Hungerløn op til 25 à 30 sh.

En Følge af det omtalte Hul i Forf.'s Fremstilling er det videre, at de ydre Magtmidler, som skulde overvinde den naturlige Gridningsmodstand mod den mere rationelle Udnyttelse af den menneskelige Arbejds-kraft, har faaet en altfor stedmoderlig Plads i Fremstillingen. Fabriklovgivningen, hvis store Grundlinjer blev dragne i den af Forf. omhandlede Periode, omtales kun med et Par Ord, og Datidens Fagforeningsorganisation, der i samme Periode famlede sig frem til rationel Politik, og derved lagde Grunden til sin senere Magtstilling, maa nøjes med mindre Plads end det karakteristiske, men dog temmelig uvæsentlige Trucksystem. I Traad hermed falder det ogsaa, at Fattigloven af 1834, hvis sociale Nødvendighed næppe kan omtvistes, og som i hvert Fald er et af Brændpunkterne i Englands sociale Historie, affærdiges med Adjektivet »umenneskelig«.

Med Rette ser Forf. i Chartismen Tidens første socialrevolutionære Bevægelse, men han fejler, naar han mener, at Grunden til, at den løb ud i Sandet, var den, at Folket endnu ikke var modent til den sociale Revolution. Grunden var snarere den, at den sociale Elendighed, som havde baaret Chartismen frem, tildels var et overvundet Stadium, da Slaget endelig skulde slaas. Det var de højeststaaende, organiserede Arbejderes Vægring ved at følge Trop, som i Virkeligheden blev Chartismens Akilleshæl.

Det fortjenstfulde i Dr. Bangs Bog ligger navnlig i dens rige Materialesamling angaaende bestemte Sider af Englands sociale Udvikling; den vil her være et uvurderligt Hjælpemiddel for alle, der beskæftige sig med socialhistoriske Undersøgelser. Og den vil tillige ved sin livlige og fængslende Form bane sig en Vej i den brede Læseverden og her udbrede megen god og nyttig socialhistorisk Viden.

Frantz Pio.